Nuorten palvelut tienhaarassa (NUPAT)

Kartoitus nuorten sote-palvelujen haasteista hyvinvointialueilla (2022-2023)

Sakari Karvonen (THL), Noora Hästbacka (THL), Oona Lipponen (UEF) & Sanna Aaltonen (UEF)

16.11.2023

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Taustaa

- STM:n rahoitta hanke, josta vastaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) ja sitä toteutetaan yhteistyössä Itä-Suomen yliopiston ja Nuorisotutkimusverkoston kanssa
- Lähtökohtana on ollut tutkia sote-uudistuksen seurauksia nuorten aikuisten palveluille (”sote-integraatiohanke”, 14 kpl)
- Hankkeen tarkoituksena on:
  - kartoittaa sosiaali-, terveys- ja nuorisopalveluissa työskentelevien ammattilaisten näkemyksiä nuorten palvelukokonaisuuksista sekä hyvinvointialueiden ja kuntien välisestä yhteistyöstä
  - arvioida, millaisia mahdollisuuksia ja ongelmia nuorten palvelupolkujen järjestämiseen ja monialaiseen yhteistyöhön liittyy sekä miten hyvinvointialueiden kehitystyötä ja palvelukentän uudelleenorganisoitumista voidaan tukea
- Kohteena erityisesti palvelut, joilla vastataan itsenäistymisvaiheessa olevien (~16–25-v.) nuorten aikuisten moninaisiin tuen tarpeisiin (mm. koulutukseen ja työhön siirtyminen, mielenterveyden ja elämänhallinnan haasteet)

Tutkimuskysymykset

Hyvinvointialueiden aloittaessa:

1) Miten nuorten palveluissa toimitaan useita palveluita tarvitsevien nuorten tilanteissa?

2) Miten sosiaali-, terveys- ja nuorisopalvelujen ammattilaiset arvioivat nuorten palvelukokonaisuuksien toimivuutta?

3) Millaisia näkemyksiä ammattilaisilla on sote-uudistuksen vaikutuksista monialaiseen yhteistyöhön sekä kuntien ja hyvinvointialueiden väliseen yhteistyöhön?

Aineisto ja menetelmät

- Yksilö- ja ryhmähaastatteluja nuorille kohdennettujen palveluiden työntekijöille ja heidän esihenkilöilleen tammi-toukokuussa 2023
- Haastattelut toteutettiin kahdella hyvinvointialueella, Vantaa-Keravalla ja Pohjois-Savossa, sosiaali-, terveys-, nuoriso- ja työllisyyspalveluissa (yht. 38 haastattelua, 73 osallistujaa)
- Menetelmänä temaattiset haastattelut, jossa avoimia kysymyksiä ammattilaisten työkäytännöistä, nuorten palvelukokonaisuuksista ja -poluista, monialaisesta yhteistyöstä ja hyvinvointialuesiirtymän tuomista muutoksista
- Haastattelun tukena vinjetti eli kuvitteellinen asiakastapaus virittämässä keskustelua:

  Palveluunne on ohjautunut itsenäistymisvaiheessa oleva nuori. Hän on suorittanut peruskoulun, mutta ei toisen asteen koulutusta eikä hän ole työelämässä. Nuori kertoo, että hänellä on haasteita mielenterveytensä kanssa, mikä ilmenee alakuloisuutena, ahdistuneisuutena ja eristyneisyytenä. Nuori kokee yksinäisyyttä. Hän viettää paljon aikaa kotona, eikä ole mukana kodin ulkopuolisissa harrastustoiminnoissa. Nuorella on haasteita arjen sujumiseen liittyvissä asioissa kuten päivärytmin löytämisessä ja asioiden hoitamisessa. Lisäksi nuori on huolissaan taloudellisesta tilanteestaan, sillä hänellä on vaikeuksia maksaa laskut ajallaan ja saada rahat riittämään välttämättömiin menoihin.

Havaintoja tutkimuksessa mukana olevista palveluista

- Ohjaamon palvelut (alle 30v nuoret)
  - Alueellisesti vaihtelevat palveluvalikoimat, ammattilaisverkostot ja toimintakulttuurit: keskiössä tiedon antaminen ja ohjaaminen oikeaan palveluun
- Nuorten työllisyyspalvelut (alle 30v nuoret, mutta 25v tärkeä rajapyykki)
  - Palveluprosessissa keskiössä nuorten luokittelu, palveluohjaus ja velvollisuuksien valvonta, pakot
- Etsivä nuorisotyö (alle 30v nuoret)
  - Tavoitteena toisaalta kannatella vaikeassa tilanteessa olevia nuoria pitkäjänteisesti, toisaalta olla nopeatahtinen palvelu, jossa nuoria ohjataan joutuisasti muihin palveluihin
- Nuorten työpajat (alle 30v nuoret)
  - Keskiössä vertaisuus, sosiaalisiin tilanteisiin ja päivärytmiin oppiminen sekä arjen tuki
  - Järjestäjätahot hajautuneet soteuudistuksessa –> monenlaiset sopimusratkaisut
- Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus nuorille (alle 25v jälkihuollossa, 18-29v nuorten aikuisten sosiaalityössä)
  - Koordinoiva rooli ja byrokratiatyö: ostopalveluiden suuri käyttö varsinaisen tuen toteuttamisessa
- Nuorille kohdennetut mielenterveys- ja päihdepalvelut (13-23v nuoret)
  - Perustason psykososiaalisen tuen palveluissa tavoitteiden ja asiakkaiden epävireisyys; työntekijöiden paine toimia tehokkaasti, palvelun sopimattomuus ja nuorten jonottaminen hoitoportaalta toiselle

Mitä oikeastaan tarkoitamme, kun puhumme *palveluista*?

- **Ohjaus**: ammattilaisten tärkeä tehtävä on palveluohjaus ja nuoren auttaminen muihin palveluihin, nuorien ja palveluiden yhteensaattaminen (esim. Ohjaamo, etsivä nuorisotyö)
- **Byrokraattien tuki ja valvonta**: ammattilaiset tekevät nuoren tilanteeseen merkittävästi vaikuttavia päätöksiä (mm. palvelut ja etuudet) ja käyttävät harkintavaltaa, mutta ovat etäällä nuoren arjesta ja nuorta tavataan yksittäisiä kertoja / harvoin (esim. TE-palvelut, sosiaalityö, tk-lääkäri)
- **Psykososiaalinen tuki**: olennainen ammattilaisten tehtävä on suhdeperustainen työ; nuoren kanssa työskennellään suunnitelmallisesti ja säännöllisesti, usein tiiviisti (esim. mielenterveys- ja päihdepalvelut, sosiaaliohjaus)
- **Arjen tuki**: ammattilaiset ovat vahvasti mukana työskentelemässä asiakkaan arjessa, ovat ”lähityöntekijöitä” ja tuki on toiminnallista, mutta usein rajatulla ajanjaksolla (esim. työpajat, ostetut ammatilliset tukihenkilöt)

Palveluiden ulottuvuuksia

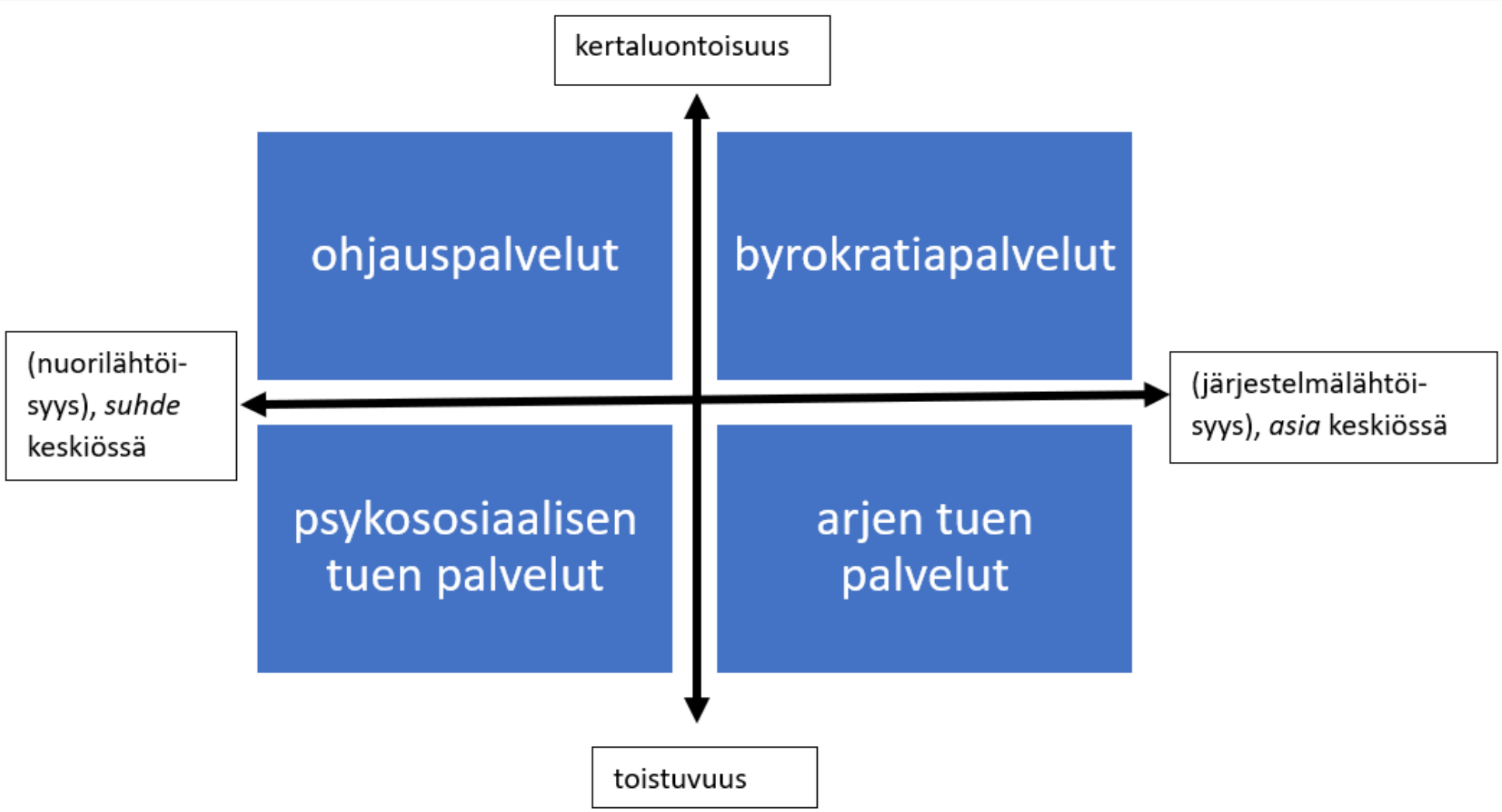

Nuorten palvelut monialaisena kokonaisuutena 1/2

- Palveluiden käynnistyminen ja suhteen luominen nuoren kanssa
  - Jotta nuoren tuen tarpeet saadaan selville, *tarvitaan* ammattilaisten mukaan *aikaa, luottamusta* ja tilanteen huolellista *kartoittamista ja arvioimista*
  - Vaikka nuorelle olisi tehty ennen uuteen palveluun tuloa jo aiempia tilannekartoituksia, alkaa nuoren tilanteen käsittely seuraavassa palvelussa ja seuraavan ammattilaisen kanssa aina ”alusta” – tutustumisesta, tilanteen selvittämisestä ja tarpeiden arvioinnista
  - Palvelupolkuajattelun ongelmana ajatus siitä, että nuori siirtyisi palvelusta toiseen vaivattomasti ja seuraava työntekijä aloittaisi työskentelyn siitä, mihin toinen on sen päättänyt
- Eteenpäin ohjaamisen pyrkimys nuorten palveluissa
  - Ammattilaiset kuvasivat vinjetin nuoren moninaisia tuen tarpeita, mutta useat ammattilaiset kokivat voivansa auttaa nuorta vain pienessä ”palasessa” → monen *tavoite* oli löytää *nuorelle muita palveluita*
  - Osassa palveluita palveluohjaus kuvattiin tärkeimmäksi tehtäväksi: nuorille kohdennettujen palveluiden joukossa paljon ”*palveluunohjauspalveluita*”
  - Useimmissa palveluissa työntekijän keskeiseksi rooliksi kuvattiin *koordinoida* palveluiden *kokonaisuutta* ja toimia nuoren ”managerina”

Nuorten palvelut monialaisena kokonaisuutena 2/2

- Palveluiden saatavuus, saavutettavuus ja sopivuus
  - Palvelujärjestelmässä *aukkoja ja puutteita* - estävät palvelutarpeisiin vastaamista
  - Monet ammattilaiset kokivat paikkaavansa muiden palveluiden puutteita tai toimimattomuutta, mikä aiheutti turhautumista
  - *Epäsuhta erilaisten palveluiden välillä*: toisaalla nuoria yritetään ”löytää” ja ohjata tarvitsemiinsa palveluihin, mutta nuori joutuu odottamaan kuukausia, eikä aina sittenkään pääse palveluun, johon hänet on yritetty ohjata
- Palveluiden yhteensovittaminen
  - Osa ammattilaisista luonnehti monialaista yhteistyötä toimivaksi ja toisaalla sitä pidettiin olemattomana tai hyvin hankalana toteuttaa
  - *Pienemmissä kunnissa verkostot ovat tiiviit* ja yhteistyö on mutkatonta, ja isommissa kaupungeissa muita ammattilaisia ei tunneta, mikä estää yhteistyötä; toisaalta pienissä maaseutumaisissa kunnissa monialaista yhteistyötä ei aina voinut tehdä, koska tietyt palvelut ja yhteistyötahot puuttuivat kokonaan
  - *Asiakaskohtainen yhteistyö koettiin* usein *mielekkäämmäksi* kuin laajemmat verkostot; nuoria tavattiin mieluummin kahden kesken kuin useamman ammattilaisen kesken

Hyvinvointialueille siirtymisen vaikutukset työhön

- Kokemukset vaihtelivat: mikään ei ole muuttunut – kaikki on muuttunut
- Siirtymästä puhuttiin usein neutraalisti tai sen aiheuttamaa stressiä korostaen
- Hyvinvointialuesiirtymä on ammattilaisille yksi uudistus muiden joukossa
- Seurauksia uudistuksen varhaisvaiheessa:
  - Konkreettisia muutoksia itse työhön liittyen
  - Muutoksia johtamisessa
  - Muutoksia kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyössä

Johtopäätöksiä

- Palveluita luonnehtii pikemmin aukkoisuus/puutteet kuin päällekkäisyys, mikä estää nuorten palvelutarpeisiin vastaamista
- Ohjaus korostuu: useimmin työntekijän roolina koordinointi, ohjaus eteenpäin, apu palvelujen löytämiseksi: mutta kuka ehtisi varsinaisesti tukea nuorta?
- Etsiminen ja ohjaaminen ei vastaa varsinaisten peruspalvelujen tarpeeseen, joten nuorilla ilmenee tyydyttymätöntä palvelutarvetta
- Varsinainen arjen tuki ja psykososiaalinen tuki hankittiin usein ulkopuolelta (=osto- ja palvelusetelipalveluina
- Pitkäjänteisyyden sijaan erilaisia palveluja ketjutetaan, ja joka vaiheessa nuori saa uuden työntekijän.
- Palveluita olisi syytä mieltää pikemminkin rinnakkaisina, palvelupolkuajattelun sijaan
- Kuvauksissa korostuvat tehokkuuden vaatimukset, toistuva arviointi, nuoren tehokas eteneminen palvelupolulla
- Monialainen yhteistyö toimi paremmin pienemmissä kunnissa, joissa ammattilaiset tunsivat toisensa

Lisätietoja:

Sakari Karvonen, sakari.karvonen@thl.fi

Noora Hästbacka, noora.hastbacka@thl.fi

Sanna Aaltonen, sanna.aaltonen@uef.fi

Oona Lipponen, oona.lipponen@uef.fi
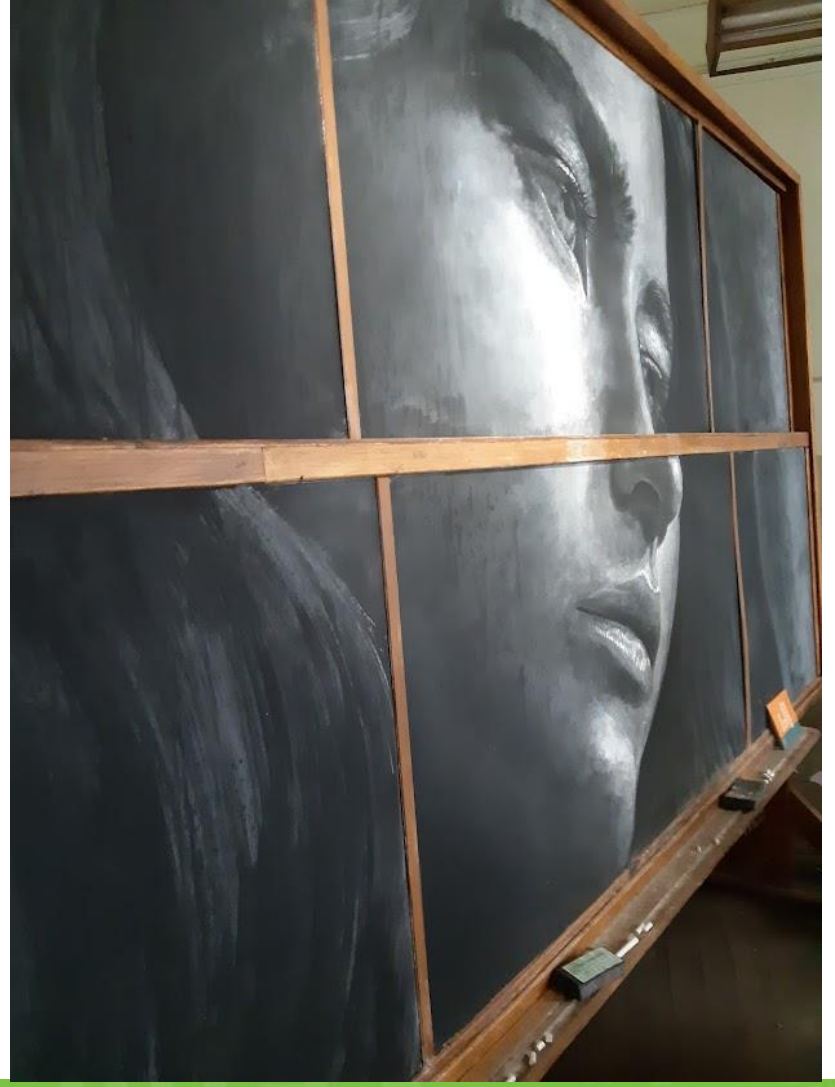
Kiitos!